

ePOOKI

OULUN AMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUS- JA KEHITYSTYÖN JULKAISUT ISSN 1798-2022

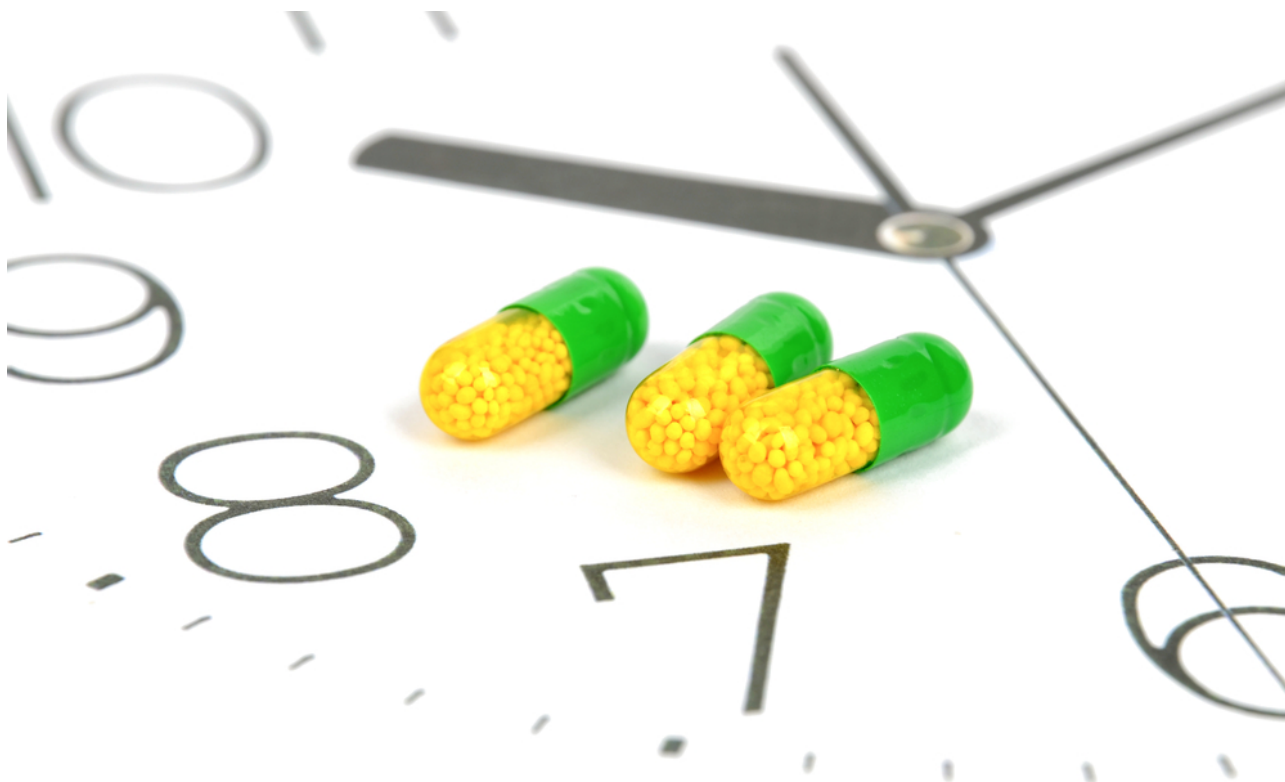
ePooki 1/2020

Potilaan sitoutuminen lääkehoitoon on monen tekijän summa

Autio Anne, Voutilainen Sari, Päättalo Kati

22.1.2020 ::

Pitkäaikaissairauksien hoidossa potilaan myönteisyys ja sitoutuminen lääkehoitoon on tärkeää sekä potilaan elämänlaadun että yhteiskunnan kustannusten näkökulmista. Tästä huolimatta jopa puolet pitkäaikaisslääkitystä käyttävistä henkilöistä jättää lääkkeensä ottamatta. Sitoutumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Mitä hoitohenkilökunta voi tehdä lääkehoitoon sitoutumisen edistämiseksi?

Tutkimuksen tausta

Erilaisia pitkäaikaissairauksia sairastavien ihmisten joukko on suuri. Lääkehoidon avulla voidaan vaikuttaa sairauksien syntymiseen ja etenemiseen sekä lievittää tai poistaa niiden aiheuttamaa kipua ja muita negatiivisia terveysvaikutuksia [41]. Lääkkeiden käyttämättä jättäminen huonontaa yksilön terveyttä ja lisää terveydenhuollon kustannuksia [2].

Potilaiden syyt lääkehoidon huonoon toteutumiseen vaihtelevat yksilöllisten kokemusten, uskomusten ja olosuhteiden mukaan, joten sitoutumisen paraneminen edellyttää syiden mukaisesti räätälöityjä toimintatapoja [3]. Sairaanhoidajat ovat suurin yksittäinen ammattiryhmä, joka on vastuussa lääkehoidon käytännön toteuttamisesta. Heillä on oltava valmiudet toteuttaa potilaan yksilöllisiin tarpeisiin, näyttöön sekä luotettaviin ja puolueettomiin tiedonlähteisiin perustuvaa lääkehoitoa ja potilasohjausta. Tämä edellyttää sitä, että oma osaamis- ja tietoperusta on kunnossa ja sitä ylläpidetään ja kehitetään. [4]

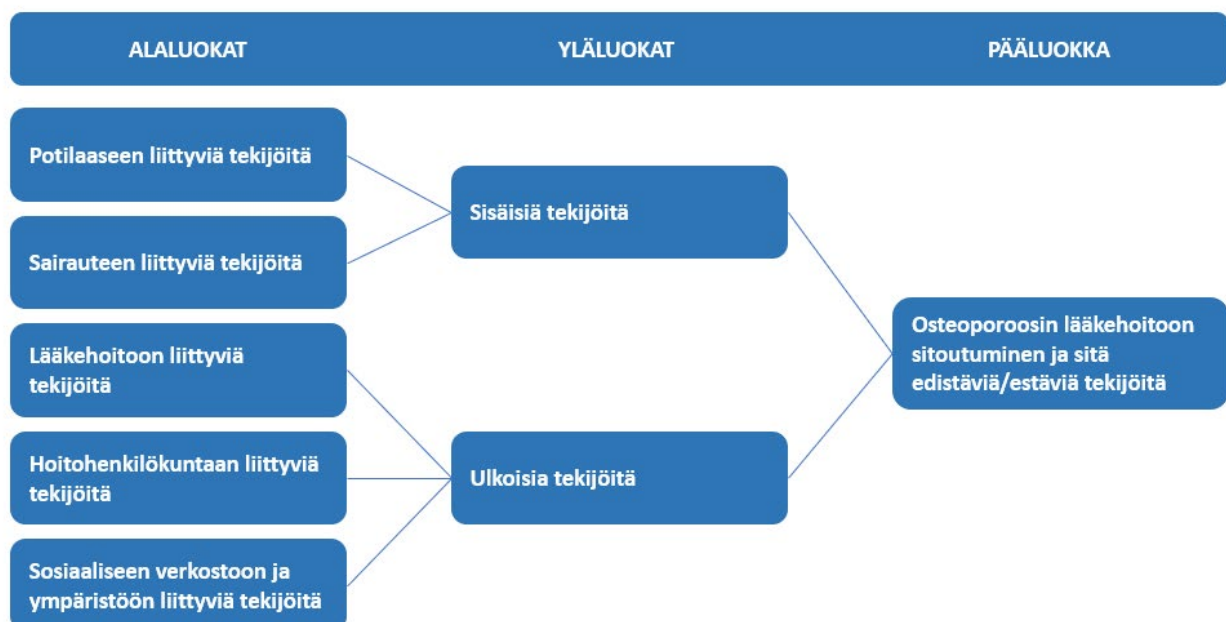
Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja toteutus

Artikkeli perustuu opinnäytetyöhön [5], jossa tutkimusmenetelmänä oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkimus rajattiin koskemaan osteoporoosipotilaiden lääkehoitoon sitoutumista ja sitä edistäviä tai estäviä tekijöitä. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää hyödyksi osteoporoosipotilaiden lääkehoidon suunnittelussa, toteutuksessa ja ohjauksessa. Tutkimuksessa tuotettua tietoa voidaan soveltaa myös muiden pitkäaikaissairauksien lääkehoidossa.

Tutkimuksen avulla haettiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Millainen on osteoporoosipotilaiden lääkehoitoon sitoutuminen?
- Mitkä ovat sitä edistäviä tai estäviä tekijöitä?

Kirjallisuuskatsaukseen valittavan aineiston hakemisessa käytettiin seuraavia tietokantoja: Cochrane, Ebsco, Elsevier, Leevi, Medic ja Pubmed. Hakuosumina löytyi yhteensä 370 artikkelia, joista mukaanotto- ja poissulkukriteerien perusteella lopulliseen tutkimusaineistoon valikoitui 16 tutkimusartikkelia. Ne analysoitiin induktiivista sisällönanalyyysiä käyttäen ja luokiteltiin kuvion 1 mukaisesti.

KUVIO 1. Aineiston luokittelu [1]

Sisällönanalysointiprosessin edetessä alaluokkiin kuuluvat tekijät jaettiin vielä lääkehoitoa edistäviin tai estäviin tekijöihin. Kaikissa tähän kirjallisuuskatsaukseen valikoituneissa tutkimuksissa oli tutkittu osteoporoosin

lääkehoitoon sitoutumista edistäviä tai estäviä tekijöitä. Lisäksi yhdessätoista tutkimuksessa oli tutkittu lääkehoitoon sitoutuneiden potilaiden määrää. [51]

Lääkehoitoon sitoutumisessa on parantamisen varaa

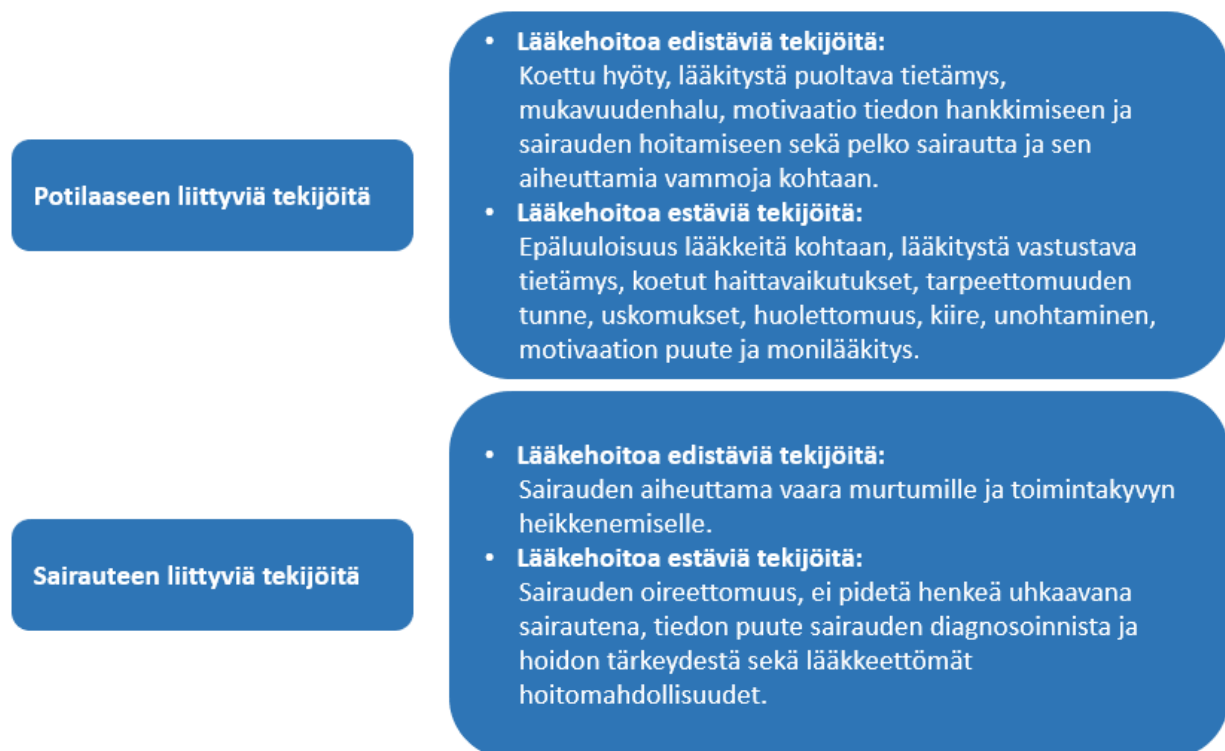
Lääkehoitoon sitoutumattomuus voidaan jakaa tahalliseen ja tahattomaan sitoutumattomuuteen. Tahallinen sitoutumattomuus on seurausta potilaan aktiivisesta päätöksestä luopua hänelle määrätystä lääkityksestä. Tähän on eri syitä, kuten taudin oireettomuus, lääkehoidon kustannukset, lääkkeen haittavaikutukset sekä erilaiset terveyskäyttäytymismallit. Tahaton sitoutumattomuus on passiivinen prosessi, jossa potilas epäonnistuu lääkehoitoon sitoutumisessa unohtamisen, huolimattomuuden tai potilaasta riippumattomien ulkoisten tekijöiden takia. Potilaiden lääkekäyttäytymisessä ilmenee usein molempia sitoutumattomuuden tyyppejä. [61] [71]

Raja-arvona hyvälle hoitoon sitoutumiselle käytetään usein $MPR \geq 80\%$ toteutumista (MPR = medication possession ratio). Tähän raja-arvoon perustuen kliinisissä kokeissa keskimäärin vain 43–78 % hoidoista toteutuu, kuten on tarkoitus. [81] Kirjallisuuskatsauksen aineiston tuottama tulos oli samansuuntainen. Hoitoon sitoutuneiden potilaiden määrä tutkimuksissa vaihteli 25–90 %:n välillä. Hoitoon sitoutumisessa 80 % tai yli saavutettiin vain kahdessa tutkimuksessa. Niistä toinen oli kyselytutkimus, jolloin hoitoon sitoutuminen helposti ilmoitetaan todellisuutta paremmaksi. Toisessa tutkimuksessa tuloksien laskennassa hyväksyttiin poikkeamat tarkasta lääkkeen käyttöohjeesta. [51]

Potilaaseen liittyvillä tekijöillä on suuri vaikutus sitoutumiseen

Hoitoon sitoutuminen ei ole staattinen tila vaan dynaaminen tapahtumaketju, johon vaikuttavat potilaan sisäiset ominaisuudet ja monet ulkopuoliset tekijät. Hoitoon sitoutuminen riippuu ihmisen motivaatiosta, tahdosta ja kyvystä muuttaa omaa toimintaansa sekä hoidossa kohdatuista esteistä ja niistä selviämiseksi saadusta tuesta. Koska sisäiset ja ulkoiset tekijät voivat muuttua päivästä ja hetkestä toiseen, ihmisiä ei voi mustavalkoisesti jakaa sitoutuviin ja ei-sitoutuviin ihmisiin. [91]

Tutkimusaineistosta poimittuja, osteoporoosin lääkehoitoon sitoutumiseen vaikuttavia sisäisiä eli potilaaseen ja sairauteen liittyviä tekijöitä on esitetty koottuna kuviossa 2.

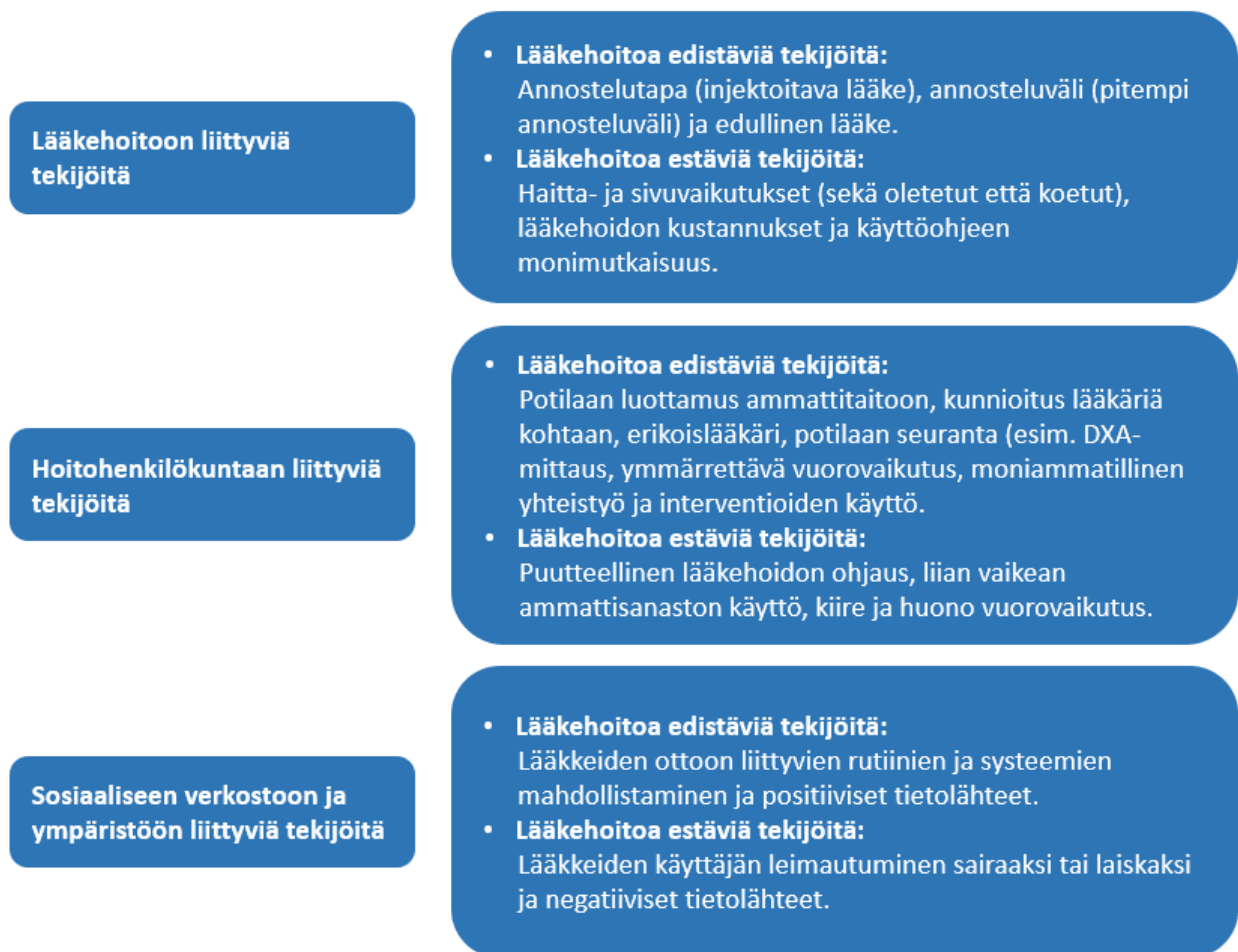

KUVIO 2. Sitoutumiseen vaikuttavia sisäisiä tekijöitä

Tutkimusaineistossa nousi vahvasti esille se, että osteoporoosin lääkehoito koettiin hyvin subjektiivisesti ja siihen liittyi paljon erilaisia potilaan kokemia tunnetiloja. Suurin este lääkehoitoon sitoutumiselle oli epäluuloisuus lääkkeitä kohtaan, pelko haitta- ja sivuvaikutuksista sekä sairauden oireettomuus. Usko lääkityksen hyötyyn sairauden ja sen aiheuttamien vammojen estäjänä edisti lääkehoitoon sitoutumista. Potilaat saivat ja hankkivat tietoa monista eri lähteistä. Tietomäärän sisäistämisen vaikeus ja tiedon ristiriitaisuus estivät lääkehoitoon sitoutumista. ^[10] ^[11]

Hoitohenkilökuntaan liittyvien tekijöiden vaikutus on merkittävä

Potilaan lääkehoitoon sitoutumiseen vaikuttavia ulkoisia tekijöitä on koottu yhteen kuviossa 3.

KUVIO 3. Sitoutumiseen vaikuttavia ulkoisia tekijöitä

Lääkehoitoon liittyvistä tekijöistä ylivoimaisesti merkittävin ja kaikissa tutkimuksissa mainittu oli haitta- ja sivuvaikutukset ^[3] ^[12]. Sosiaaliseen verkostoon ja ympäristöön liittyvien tekijöiden vaikutus näkyi lääkehoidon käytännön toteutumisessa ja tiedon lähteissä. Hoitohenkilökuntaan liittyviä tekijöitä tuli aineistossa esille runsaasti. Tekijät liittyivät henkilökunnan tietämykseen, ammattitaitoon, vuorovaikutustaitoihin ja käyttäytymiseen sekä potilaan ohjauksessa ja seurannassa käytettyihin menetelmiin.

Lääkitystä aloitettaessa lääkärin ja potilaan välinen suhde oli tärkeä. Lääkäri kirjoittaa lääkkeestä reseptin, joten potilaiden luottamus lääkärin tietämykseen ja asiantuntijuuteen oli avainasemassa osteoporoosilääkityksen hyväksymisen suhteen. ^[3] Potilaiden kokema hoitohenkilökunnan kiire, potilaan kannalta vaikeasti ymmärrettävän ammattisanaston käyttö ja käynnillä saatu ristiriitainen tieto lääkkeen käytöstä aiheuttivat potilaalle hämmennystä ja vaikeuttivat lääkkeen käytön aloittamista ja jatkamista ^[10]. Yhteisen kielen ja täsmällisen tiedon puute jopa pelottivat potilaita ^[3].

Erilaisilla mittauksilla, seurannalla ja muilla potilasohjaukseen liittyvillä tukitoiminnoilla oli positiivinen vaikutus osteoporoosin lääkehoidon aloittamisen ja lääkehoitoon sitoutumisen kannalta. Potilaskontaktien onnistumiseksi oli tärkeää olla pelottelematta ja syyllistämättä potilasta mahdollisesta lääkkeen käyttämisestä jättämisestä ja keskustella asioista myönteiseen sävyyn. ^[13]

Potilaskohtainen lääkehoidon suunnittelu ja toteutus edistää hoitoon sitoutumista

Potilaan sitoutuminen lääkehoitoon on monimutkainen ja -vaiheinen prosessi, johon vaikuttavat monet sisäiset ja ulkoiset tekijät. Sairauteen ja sen hoitoon liittyvää tietoa on tarjolla runsaasti laadultaan eritasoisista lähteistä, ja sairaus sekä sen aiheuttama huoli tekevät potilaista alttiita tämän tiedon vaikutuksille. Lääkkeet voivat jäädä ottamatta, vaikka potilaat olisivat tietoisia lääkehoidon hyödystä. Tämän kirjallisuuskatsauksen tulosten mukaan on kuitenkin olemassa lääkehoitoon sitoutumiseen vaikuttavia asioita, jotka hoitotyössä huomioon otettuina voivat edistää potilaan myönteisyyttä ja sitoutumista lääkehoitoon.

Tuloksissa painottuivat potilaaseen ja hoitohenkilökuntaan liittyvät tekijät. Niinpä potilaan ja henkilökunnan välinen onnistunut yhteistyö ja siihen olennaisesti kuuluva laadukas potilasohjaus ovat hyvän lääkehoitoon sitoutumisen edellytys. Potilasohjauksen on oltava kiireetöntä, yksilölliset tarpeet huomioivaa, huolellisesti suunniteltua ja toteutettua sekä ajantasaista ja tutkittua tietoa sisältävää. Sitoutumiseen vaikuttavat tekijät vaihtelevat potilaan elämäntilanteen mukaan, joten potilasohjauksen on oltava tarpeen tullen joustavaa. Vuorovaikutustilanteissa kuunteleminen ja keskusteleminen ovat tärkeitä, jotta asiat tulevat selviksi. Potilaalla on lisäksi oltava tunne hoitosuhteen jatkuvuudesta ja lääkehoidon sekä sen vaikutusten seurannasta. Edellä mainitut asiat potilasyhteistyössä huomioon ottamalla voidaan tutkimuksen tulosten mukaan edistää potilaan lääkehoitoon sitoutumista.

Lähteet

1. [△]Käypä hoito. 2014. Osteoporoosi. Hakupäivä 2.5.2019.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituks...>
2. [△]Fimea. 2016. Lääkehoitoon sitoutumisella on merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Hakupäivä 20.5.2019.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201603098670>
3. [^]^{abcd}Lau, E., Papaioannou, A., Dolovich, L., Adachi, J., Sawka, A. M., Burns, S., Nair, K. & Pathak, A. 2008. Patient's adherence to osteoporosis therapy. Canadian Family Physician 54 (3), 394–402. Hakupäivä 8.5.2019.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2278357/>
4. [△]Sulosaari, V., Teuri, R., Soini, T., Pekonen, A., Ojanperä, K., Alanko, H., Juuti, H., Tuderman, P. & Leppä, E. 2013. Sairaanhoidaja lääkehoidon ohjaajana ja lääketiedon käyttäjänä. MONI-lääke-hankkeen tuloksia. Turun ammattikorkeakoulu, tutkimuksia 41. Hakupäivä 2.12.2019.
<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164124.pdf>
5. [^]^{abc}Autio, A. 2019. Osteoporoosin lääkehoito: Hoitoon sitoutuminen ja sitä edistävät tai estävät tekijät. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 2.12.2019.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019100919791>
6. [△]Aarnio, E. & Martikainen, J. 2016. Sic! Lääketietoa Fimeasta (1), 48–49. Hakupäivä 9.5.2019.
<http://www.julkari.fi/handle/10024/130217>
7. [△]Gadkari, A. & McHorney, C. 2012. Unintentional non-adherence to chronic prescription medications: how unintentional is it really? BMC Health Services Research 12 (98). Hakupäivä 9.5.2019.
<https://doi.org/10.1186/1472-6963-12-98>
8. [△]Strandberg, T. 2017. Hoitoon sitoutuminen ja statiinihoito. Käypä hoito. Duodecim. Hakupäivä 13.5.2019.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituks/suositus?id=nix02529#R1>
9. [△]Savikko, N. & Pitkälä, K. 2006. Hoitoon sitoutumisen merkitys ja haasteet. TABU – Lääkeinformatiota Lääkelaitokselta 14 (5), 4–7. Hakupäivä 22.2.2019.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134159/tabu52006.pdf?sequence=1>
10. [^]^{ab}Iversen, M., Vora, R., Servi, A. & Solomon, D. 2011. Factors affecting adherence to osteoporosis medications: a focus group approach examining viewpoints of patients and providers. Journal of Geriatric Physiotherapy 34 (2), 72–81. Hakupäivä 14.5.2019.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3181084/>
11. [△]Lindsay, B., Olufade, T., Bauer, J., Babrowicz, J. & Hahn, R. 2016. Patient-reported barriers to osteoporosis therapy. Archives of osteoporosis 11 (19). Hakupäivä 14.5.2019.
<https://dx.doi.org/10.1007%2Fs11657-016-0272-5>
12. [△]Park, J-H., Park, E-K., Koo, D-W., Lee, S., Lee, S-H., Kim, G-T. & Lee S-G. 2017. Compliance and persistence with oral bisphosphonates for the treatment of osteoporosis in female patients

with rheumatoid arthritis. BMC Musculoskeletal disorders 152 (18). Hakupäivä 14.5.2019.
<https://dx.doi.org/10.1186%2Fs12891-017-1514-4>

13. [Solomon, D., Iversen, M., Avorn, J., Gleeson, T., Brookhart, A., Patrick, A., Rekedal, L., Shrank, W., Lii, J., Losina, E. & Katz, J. 2012. Osteoporosis telephonic intervention to improve medication adherence \(OPTIMA\): a large pragmatic randomized controlled trial. Journal of bone and mineral research 172 \(6\), 477–483. Hakupäivä 15.5.2019.](#)
<https://www.cochranelibrary.com/central/doi/10.1002/central/CN-01009836/full>

Kuvalähteet

1. [KUVIO 1. Aineiston luokittelu. Teoksessa Niéla-Vilen, H. & Hamari, I. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen \(toim.\) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto, Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja A:79/2016, 23–34.](#)

Metatiedot

Nimeke: Potilaan sitoutuminen lääkehoitoon on monen tekijän summa

Tekijä: Autio Anne; Voutilainen Sari; Päätaalo Kati

Aihe, asiasanat: hoitomyöntyvyys, lääkehoito, osteoporoosi, sitoutuminen

Tiivistelmä: Pitkäaikaissairauksien hoidossa potilaan myönteisyys ja sitoutuminen lääkehoitoon on merkityksellistä sekä potilaan elämänlaadun että yhteiskunnan kustannusten näkökulmasta. Tästä huolimatta jopa puolet lääkitystä käyttävistä jättää lääkkeensä ottamatta. Lääkehoitoon sitoutumisen edistämisessä lääkehoidon ohjauksella ja luotettavalla lääketiedolla on tärkeä merkitys. Sairaanhoidajat ovat suurin yksittäinen ammattiryhmä, joka on vastuussa lääkehoidon käytännön toteuttamisesta. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla osteoporoosipotilaiden lääkehoitoon sitoutumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota hoitohenkilökunta voi käyttää hoitotyön toteuttamisessa ja kehittämisessä siten, että potilaat saavat yksilöllisempää, heidän tilanteeseensa mahdollisimman hyvin soveltuvaa lääkehoidon ohjausta.

Katsauksen tulosten perusteella voidaan sanoa, että osteoporoosipotilaiden sitoutuminen lääkehoitoon oli pääsääntöisesti huonoa ja siihen vaikuttivat useat erilaiset sisäiset ja ulkoiset tekijät. Tämän takia hoito ja siihen liittyvä potilasohjaus tulee aina suunnitella ja toteuttaa potilaskohtaisesti ja yhteistyössä potilaan kanssa. Potilasohjauksen on oltava tarpeen tullen joustavaa, tutkittuun tietoon perustuvaa ja ajantasaista tietoa sisältävää, jotta hoitohenkilökunta pystyy tiedon lähteenä kilpailemaan muiden tietolähteiden kanssa.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2020-01-22

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202001162368>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Autio, A., Voutilainen, S. & Päätaalo, K. 2020. Potilaan sitoutuminen lääkehoitoon on monen tekijän summa. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 1. Hakupäivä xx.xx.xxxx. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202001162368>.